

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 9.

НА ЦЕТЊУ, У СУБОТУ, 28. ФЕБРУАРА (11. ОЖУЈКА) 1876.

ГОДИНА IV. (VI.)

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50.; четврт ф. 1. 75. н. За све друге земље год. ф. 8. по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчића. Предати и све парубине шиљу се администрацији, а дописи уредништву на Цетње.

СА ХЕРЦЕГОВАЧКОГ БОЈИШТА.

ГРАХОВО, 25. Фебр (Телеграм). — Турска војска, око 6000 људи, гонила тајна из Гацка у Горанско. У прошли понедељник дође усташима на Голију глас о томе, те Пеко и Сочница само са 400 људи потрче пут Шиве, и остала војска како је ко могао за њима и сретну се с Турцима на Муратовци, који су мали дио тајна предали у Горанско. Бој се отпочне у 10 сати прије подне и Турци одмах окрену плећа, а усташа за њима. У толико стигне још 200 усташа, те се бој још крвавије продужи. Усташа су гонили турску војску све до Липника до куле Ченгића, пунијех девет сати. Ту се у сами мрак бој раздвојио. Усташа су посекали преко 800 глава, још више има мртвих и рањених Турака. Узели су 2 топа и велику топовску муницију и сву опрему, преко 800 пушака, 60 мисака и све коње јахаће и товареће, што год је било у војску турску. За дивно чудо усташа погibe само 6 а рани се 6.

ВАСОЈЕВИЋИ, 2. Фебр. (Допис). — Турци из града Берана пошљу један буљук низама више цркве Ђурђеви Стубови, да чувају стражу и да пазе своје доваре, које су послали да у црквеној гори сјеку дрва за огрјев. Стража усташа горно-селских опази их и ома ни се примакне. Чим су ове двије страже опазиле се одма одпочну међусобни бој. Пред усташком стражом био је Панто Пешњи. Бој је међу њима трајао до мркле ноћи. Турцима је из града дошла јака помоћ; а усташкој стражи истина дође помоћ; али позно. Ноћ је бој раздвојила. Турака у овом боју погibe 34 на жртво и међу њима један јузбаша, који је био изишао на пола мегдана обје војске, рањених има 57, а усташа погibe 3 на жртво и 9 ранише се.

Усташка стража по свршетку боја заузме одређено мјесто; а низамн пођоше у град. Усташа одмах пошљу у горња села Митру Вукову и Ивану Делевићу да им доведу усташе горњоселске, а низамн кад виђоше да им је на бојном јучерапњем пољу остао њихов јузбаша, пођу на осврт 3. о. м. једно да траже свога јузбашу мртвога, а друго да би кога од усташа убили. Они су ноћу заузели јаке метеризе. Усташка стража у јутру рано пође с том намјером небдла кога наши од турске убијено војске. У својем ходу наступе на турску бусију. И данас се одпочне жестоки бој. Турцима дође јава помоћ из града, а усташкој стражи горњоселски усташа под предводителством реченога Митра и Ивана. Обе се војске сударе и бој је врло жесток био, јер у овоме боју било је најмање усташки војника, за то, јер Панто и Трифун бјеху се са својом војском скупили и уговарају да ударе на једно турско село, које је близу Берана. А Турци међутим дођу из града са јаком подпором своје војске и ударе сада на оба усташка крила. а с чела војске бој се није од сванућа ни пре-двајао. Само ноћ раздвоји овај бој. На бојно поље оста убијених 89 Турака а рањених има

много више. Од усташке војске погibe на жртво Панто Пешњи с братучедом и оба се по-сјекоше. Рањених има преко 27, од којих су до сада умрли 8 друга. Чујемо да је неки ферман дошло од цара у све оближње градове и у њему се каже велика повластица хришћанскоме народу, али виши усташа све то презиру. Они само хоће рат с царом. Хоће слободу, која се не поклања него отима, хоће права човјечанска.

СКАДАР, 20. Фебруара. (Допис). — У понедељник 16. о. м. једну уру пред мрак дошао је један миралај из Цариграда, који је дошло ферман о новим реформама. Мехмед Амди паша са свом господом цивилном и војничком, Турци и Хришћани срели су га на мост од Бојане. Исту вече заповједио паша заштијама, да јаве свакоме како Турцима тако и Хришћанима да сви старјешине и други буду у уторник двије уре пред подне на уђумет, јербо ће се ферман читати. И збиља на ту уру скупиле се много народа на уђумет. Извије паша и миралај и сва господи на скале. Миралај носи ферман на прси. Даше ферман једноме великом ефендији оца. Поче оца да чита царску заповјед. Одама на прву тачку почеше Турци измицати, јер им не бјеше по вољи, а када се сврши читање није остало тек неколико Турака, и то су били чиновници и војници. Топови на град заупцју, музика засвира и парада се сврши. А тијем свршене су и реформе. Само овај догађај довољан је па да се види да од цијелога тог посла нема ништа, јер баш када би и било могуће, да сва обећања оживотворе се, ево нам Турци већ сад показују, како би из они поштовали.

СТРАТЕГИЧНО ТАКТИЧНИ НАЦРТ РАТНОГ ПОЉА НА БАЛКАНУ.

(Свршетак).

Са јаком силом таква подухећа води великом успјеху, али она зависи у првој линији од згодно употребљеног времена, у другој од простора. Ако овога успјех благовремено не испадне за руком, или ако противник не успије, с мањом силом нападача да задржи, међутим главну силу противничку у фронту да потуче, онда је и она у ребар стојећа сила одбијена.

Способност и брзост движења противника, са својом брзоћом срањена, показаше, у том случају, да ли то одјелење трупе, да се у ребар пошље или да неће боље бити исто преко Београдчика, Волиншлова с главном трупом средишта, а на ону страну само демонстрирати.

Скупљање турске силе код Ниша, тако близо код противничке границе, само онда се може оправдати, ако се војена сила тако прије скупити може него противничка, јер је непријатељска страна узвишенија него град Ниш, који на страни планине Ључке лежи, која није у стању противничкој сили, кад би с том снагом на њега напала, одпора дати и одбрати се.

Десни наслон турски код Ниша, није никаквој опасности изложен, а лијево крило може се кроз Р. динску планину и ријеке Мораву са мало трупе подпуно осигурати.

У Херцеговину и Босну треба само толико трупе послати, колико је нужно те провинције одржати. Све друго на расположењу стојеће војништво, треба употребити на главном бојном пољу. Која ће мјеста Србија прво заузети, то јој је кроз непријатеља означено, то јест сирани Ниша са

главним стацио у Алексинцу, десно крило са наслонем на Мораву.

За осигурати лијево крило и источну границу против непријатељске силе у Видину, треба поставити једну част трупе на Тимок с средишњом у Крагујевцу, која ће оне од Дунава и из Бугарске у долину Тимока водеће путеве засјести, за одбрану згодна мјеста утврдити.

Из тако заузетих мјеста може се изливина трупа с лакоћом напред офензивно послати, јер је удаљеност тако мала, да за 9—10 сати марша стићи може.

У Биограду ивала би се јак посада оставити, да би одпор тога мјеста што већи био. Та посада имала би послати једно одјелење, да освоји Нову Оршаву и да на сходни мјеста на Дунаву батерије најести, да би лева осигурива била, а да непријатељ за освојење Биограда не може Дунав употребити.

Западна граница од Босне и Херцеговине могла би се лако, са мало трупе, која би Дрину засјела бранити. Али најпростији стратигички појам даје на руку, да једну тако богату и већном привржену земљу, као што је Босна треба окупирати.

Тога ради што Србија све на једанпут усилити мора, то јој је помоћ и друга средства која ће у Босни наћи, од велике користи, а у случају ако се бранити мора од животног питања.

Ако улазак за то одређене трупе (око 10.000 људи) фришак буде, онда може та сила до Сарајева прије досјети, него што Турци за одбрану довољно трупе скупе.

Баш и у противном случају нема тешкоће исту варош освојити, сачо ако довољно великих топова буде.

Сарајево је опкољено на сјеверу од Хума и Мркине планине, на истоку од Борије, а на југу од Требевић планине, од којих је опкољена и надвишена. Горња варош која се за град држи опкољена је једином од чести разрушеним зидом, која од првог топа срушиће се.

То подухеће теже ће бити, ако непријатељ — ову главну варош, на Дрини или још боље на оним брдима, која Сарајево као неки зид опкољавају, т. ј. на Романији планини, оној грани од динарских Алпа, која јуко од Сарајева најприје к истоку, за тим к сјеверу разграњује се у многобројне кракове, преко којих сјеверноисточни пут од Биограда преко Зворника у Сарајево води — буде бранно.

Посље обзоружања житеља сарајевских, подигнућа контрибуције новчана и хране, стављења свију за оружје способних у своје војништво или у одјелења усташка, цијелосходне организације усташа и т. д. морало би се одмах на утврђење и посаду радити.

Овђе у прву линију сладе:

1. Одбрана Сарајева од стране Неретве и Мостара.
2. Посада Травника и Бањалуке.
3. Освојење или цернирање (опкољење) града Турске Градишке (Бербир на Сави преко од Старе Градишке) за тим градиња Раче на ушћу Дрине.

У другој линији:

Освојење градова на западној граници т. ј. Дубице, Новога и Бихаћа.

Одбрана Сарајева од речне стране врло је успјешна по положају.

Главна крак динарских Алпа одваја се од далматинско-босанских пограничних брегова Динара и Ђвата испод Травника и Сарајева, од последње вароши око 4 миље удаљена, најпрвије јужноисточно, за тим више јужно, онда се обрће источно ће велики Балкан почиње.

Та линија може се за одбрану узети са десним крилом у Фојници а са лијевим у Вишеграду на Дрини.

Трупе би пред брегове мјеста заузели а у Фојници, Кресову, Назарићу, Багацији и у Цели-

ници долини, Илаки и у Вишеграду сместиле би се мале тактичне резерве, које би заједно са житељством имали одбрану свију путова, прокопа (Дефила) за одбрану zgodних мјеста и кључева обрнути.

Стратегијске резерве у Сарајеву, за тим волико је могуће офензивно поступање у духу рата у брдима.

Код посаде Травника постављање једног одјелења за помоћ.

Чим посада (окупација) те провинције готова буде, оснажење војске прибављено буде, и нове резерве почну се састављати, мора се на Перетву и Мостар поћи и гледати да се у Херцеговини операционом силом састави и у сајзу с њима непријатеља са свих из земље побера.

Оне у Турско-Хрватској налазеће се у сташке чете, могле би се на ту цјелу преко Гламоса, Лијева, Ракитице на Кабиљу планину више мостарског блату упуштити, које би са наслоним на то брдо, преко Хума на западну страну Мостара дјествовали.

Из Лијева или из Ракитице могао би се један дио трупе за пазење и осигурање доње Перетве, наиме превоза код Початења и Габеле са главним станом у Љубинском послати.

Главној сили, када би од Сарајева пошла, стоје два пута на расположењу, један од Пазарића у Перетву и Коњицу на доњу Дрину а одаље преко Врабац и Лепете планине у Мостар, а други кроз доњу Целециницу, онда на површину Тресковца планине и преко горње Перетве на невесињско поље.

Први је лакши и zgodнији и даје лакше с оном трупом на десној обали сјединити се.

Ако на Мостар скупљеном непријатељу испадне за руком, имајући у рукама Невесиње, прве (оно од Сарајева) да задржи и да са главном силом оне од сјевера на Перетви код Коњица и у стражњим за одбрану врло zgodним брјеговима Тинковцу и Врабцу да против стане, онда би морао, ради обилажења тих планина, већи дио упутити се преко Трескавице планине, а мањи на Перетви и Коњици само демонстрирати.

ПРЕГЛЕД ЧЛОВАЧКА

— „Пал-Мал-Газет“ дошло је од познатог енглеског историка и публицисте г. Фримана врло занимљив чланак о Андрашијевој ноћи.

„У колико „ноће“ у опште могу бити од какве користи, у толико је и ова ноћа Андрашијева одговорила својој цјели“, вели Фриман. „Кад узмемо у рачун да је та ноћа дјело дипломата, онда је опет доста добро. Они, који су је писали, смјели мало ближе и оштрије да погледају фактима у очи, него што је обичај у дипломата. Нијесу се толико служили језиком неискрености и ласкавости, колико то иначе чине. У документу томе имају мјеста, која врло непријатно звоне ушима тиранина, тако да често сумњамо да ли ће смјети да му их и прочитају. У њему се „узвишени суверен“ и „драги савезник“ „повише начином, којим се обично не говори о узвишеним суверенима и драгим савезницима. Деспоту, који се навикао само на ласкања, говори се ту ријечима прекора па и ријечима подсмјеха. Сурови и невјерни угњетач југоисточне Јевропе позват је да стане и да саслуша дугачки низ својих кривица. Доста му је просто казано како је гасио своја обећања, како му управа његова не ваља до крајности, како шта више није ни покушао да и најпростију од својих владалачких дужности испуни. Баш из овог брижљиво написаног значајног документа можемо да видимо противу како великог зла Срби су у Босни и Херцеговини устали да се боре, и како је са свим пушта на да, да олакшање њиховом јарму може дати из руку њихових угњетача. На кратко, у овој се ноћи дипломатија показала у најбољој својој свјетлости. Али баш тај документ показује како дипломатија, кад се и у најбољој својој свјетлости показе, мало шта вреди. Ноћа је истину говорила, факте је изложила; али каква је закључак отуда извела? Практички никакав. Дипломатија је имала куражи да погледа у очи фактима у садашњости; али није имала куражи да потражи узроке у прошлости и лијек за будућност. Увод је изредан, али закључак није ништа. Искуство је показало, да ће Турчин влада, ту је реформа немогућа, да су турска обећања просто подсмјевања, да је Турчин готов да обећа што год хоћете, али нити хоће нити може да га своја

обећања испуни. Андрашијева ноћа добро је излаже какво је искуство свијет поцрпао о обећањима и о превртљивости турској; али није хтјела да говори ни о узроку нити да покаже прави љек. Дипломатија, и у најбољој свјетлости својој, није смјела да важе Турчину, да ће зло, које је због тога, што је Турчин ту, престати, кад Турчин ту не буде. Ноћа Андрашијева најприје казује како је Турчин силеџија и како вјеру не држи, а завршује препоручујући му да не буде силеџија и да ријеч држи. То је од прилике као кад би неко свечано апеловао на Црнца, да једном већ промјени подвожњу своју црну маст.

У престоној бесједи краљичиној каже нам се, да ми ваља да чинимо само оно, што се може сложити с „цјелином и независности отоманске царевине“. Мени се чини да то значи толико, колико кад би ко хтјео да лијечи болијест љеком, који подхрањује и врши узрок болијести. Ја нијесам дипломат, али смјем да пророчем, да, ако се остане само при оном, што Андрашија својом нотом тражи, онда ништа учињено није, стара зла остају и наставиће да своје старе плодове доносе. Они ће и у наредак бити нагиња, биће гажења задатих обећања, биће још више незадовољства, још више устанака, може бити и још какве ноће, и још каквих планова за реформу. Узмите само први чланак Андрашијевих предлога. Треба да буде потпуна равноправност вјероисповједи. Дивно занста, само кад би се могло остварити, а што се остварити не може докле год ушчувамо „цјелину и независност отоманско царство — то двоје не може никако да се сложе. То је као кад би неко хтјео да узакони слободу трговине а задржао заштитну царину, или кад би се узаконило да се тајно глад сање чини јавно и гласно. У самој природи владе мухамеданског суверена лежи, да не буде равноправности вјероисповједи. Не никада није било, нити ће бити, прва начела мухамеданске вјере забрањује је. Покуша ли се озбиљно да се заведе, на сву ће прилику бити устанка међу мухамеданима; не заведе ли се, биће устанка међу Хришћанима. Докле год идеја отоманске царевине биде поштвала, докле ћемо у тој страни имати или буне мухамеданске или буне хришћанске. Докле се год цјелина турске царевине буде поштвала, докле се умирење устања не може остварити. Цјелојати „цјелину и независност турске царевине“ значи узаконити, да насиље турско и даље траје. Оно се не може излијечити обећањима, нити га могу излијечити мјешовите комплисе од Хришћана и мухамеданаца. Ивали смо хатихумајуре и танзимате и праде и фермане. Нијесам учен у турским стварима па не знам разлике између ових имена; али што знам, то је, да сва та имена правички ништа не значе, да су то све сами разни називи за парче хартије, која ништа не вреди. И ако иза Андрашијеве пете не дође нешто озбиљније, онда и назив „Андрашијева ноћа“ бити само ново једно име за парче хартије.

Кад смо ми читали ноту, у којој се говори о поштовању „цјелине и независности отоманске царевине“, Андраши је био на погребу Девакови. Да ли се Андраши тада сјетио оних дана, у којима да се поштвала „цјелина и независност отоманске царевине“, Деак би живио и умро као турска раја?! Јер ако је паша данас у Мостару, било је негда паше и у Будиму. На како то да се учини толика неправда Султану, те данас више у Будиму паше нема? Промјена се та није извршила дипломатским нотам, напротив могли би казати да се извршила гажењем међународних права и правила. Лорд Дерби данас значај устанку у Херцеговини, и само се тјешти тим, што вели да би тај устанак био само „локалног“ значаја, да се не потпомаже са стране. Али „локални“ су устанци и во сада по кадшто велике ствари свршавали. То је била „локална“ буну, којој су се Макавеји ставили на чело против законите власти у Сирији. „Локални“ је устанак у Палерму отео Сицилију испод власти Карла Анжујског; „локални“ је устанак у швајцарској шумадји спречио даље продирање силе Хабсбуршке. Други један „локални“ устанак оцрпао је Нидерландску испод шпанског господарства. И страшно и ужасно да се каже, тај је „локални“ устанак подржан био са стране, и онда је Инглез Сиднеј писао да се бије за усташе, као што је данас Неко оставио своју земљу па отишао у херцеговачке планине. На тако је бико и с Угарском, док је она била турска провинција. Док су паше у Будиму владале, може бити није имало већег значаја од каквог

„локалног“ устанка. Али је и за њих било помоћи са стране. Није то била ноћа шест великих сила, него је то био нач Собјеског, који је учињло те је Деак могао да се једнога дана појави као државник слободе једне краљевине и Андраши као министар велике једне јевропске силе. — Турчин се очистио из Будима и из Биограда. Он мора да се чисти из Сарајева и из Мостара“.

ОПИС МАНАСТИРА МОРАЧЕ.

(Продужење).

2 Будући да је ова света обитељ озидата г. 1852, а ово спољашње изображење цркве по горе наведеном натпису изображено (7125) од рођења Христовог 1617 године.

Више слике св. Ђорђа пацртане су велике стубе, преко којих душе праведничке прелазе из земаљског у вјечни небески живот и на врх стуба стоји Исус Христос и говори: „Придите сви труждајушчија и обремене ни и аз упокоју ви“.

Уза стубе пењу се праведници; с десне стране стоје анђели а с лијеве зли духови. Право под стубама изображена је вјечна мука у виду велике отвореним устима, страшним зубима аждаје. Зли духови обарају са стуба све оне, који су недостојни божијега царства, те ови оборени са стуба падају у уста оне аждаје, жоје она неситим устима гута.

На лијевој страни према овоме гзнад слике св. Димитрија изображена је она планина, у којој је заспао био патријарх Јаков гоњен од свога брата Исака. Ту су насликане оне стубе од земље до на небо, које је у тој пустињи видео Јаков и преко њих пењу се и силазе анђели. Више овога пак насликана је планина Хорива, у којој је Мојсеј штапом у руци чувао овђе свога таста Јотора. Мојсеј приступио к горећој а незгоравајућој купини у сред које је изображена преблагословена Богородица па изува опанке с ногу. Више свега овога право изнад врата на средини предњег лица цркве великим крилима, раширеним рукама у великом облику изображен је Исус Христос, с десне стране главе стоји написано: „Исус“ а с лијеве „Христос“ ниже ријечи Исус „Великаго“, а ниже ријечи Христос „севијета“ и „нага“. Више овђе велике слике „на“ горњој половини предњег лица цркве са врло лијево углаченим каменом учињен је велики прозор, који је са врло лијепијем по врху округлијем цвијетно израђенијем и са врха до дна по срједи његовој опет углаченим од 5 унача дебљичо од камена дирекцијем израђен.

Црква ова учињена је у виду крста, крст овај у виду њеног облика праве два велика с једне и друге њене стране крила. Свако крило мјерећи га од праве цркве дугачко је 4 и по, а широко 5 лаката.

Крила су ова 3 лакта нисочлја од праве црквене висине колико у ширину захватају ова крила, толико је су три лакта прави зид цркве уздигнут височије од осталог зида цркве. На оввијем с обе стране више крила уздигнутијем зидовима, који изгледају као четвороугони, јер и прево свода к сљемену надигнути су 8 лаката узвишено је лијево са 8 прозора округло кубе. На врх кубета, подигнут је човјечијег боја дрвени у тенећи обучени и врло лијепи крст. Сваки рог овога крста за себе опет прави помањи крст, а на свакоме стоји по једна позлаћена јабука. На највишем, на на десном и лијевој рогу стоје гвоздени у виду кољеног врха заострени шљак.

На источну страну поменутијех крила к олтару начињена са опет помањим крилима. Једно од ових и то лијево унутра учињено је за проскомидију, а десно служи за храњење свештених одежда.

На сјеверној страни цркве и то западно од сјеверног крила, према женској препрати начињен је усцрквак, то јест једна врло лијепна мала црквица, посвећена св. архијакону Стефану. Ова црквица изгледа, као једно од поменутих крила, само што је мало ниже него крила. Ова споља нема врата него се у њу улази из велике цркве.

Краљ Стефан славну задужбину своју посветио је успенију пресвете Богородице, као што се то види у натпису више великих врата. Но опет није заборавио поменути малу црквицу учинити и посвети је у славу св. архијакона Стефана, као светитеља чије је има на себи имао.

На јужном зиду цркве начињена су од првих помања од врло лијепо углаченим камена врата. Описујући ова нашо сам на њима 5 гвоздених

клинаца тако, да 4 од тих стоје у растојању један од другог, колико међу њима раширен табак обичне хартије простријети се може; пети је клинац већи од првих и више првих 6 унача удаљен стоји. Под главама од прва 4 клинца виде се још и сада мали остаци хартије, које ме побудило, да у похвалу врло заслужних првих калуђера манастира овог наведем по народном предању једну причу, која нека остане, као вјечни спомен њиховог старања у она времена колико о чувању установа свете цркве, толико ништа изне о сходном поредку човјечанске моралности. Народње то предање казује:

Кад би се какав зликовац међу народом опазно, који је учинио јавно ма које било преступљење закона, томе су се истицали калуђери на пут и забрањивали му то, или боље да речем после учињених му преступљења, казни ли би га, у најјери, да та казан буде образац другијема о чувању боље свога моралнога живота. Но на питање чим су они таквоме у оно безвластно доба на пут стати могли? Ето овим! Кад га неби благом науком и добрим савјетима од предузетог му неваљалог дјела одвратити могли, они су ојда клетву, анатему на њега као одступника закона бацају; забрањивали су му улаз у богомољу и долаз на велике празнике на сабор код цркве. Но будући да се находило у народу и таквих, који су по забрањеном му доласку у цркву опет не слушајући то долазили, кад би калуђери таквога непослушника опазили међу окупљени код цркве народ, не имајући толико моћи, да га као недостојног од цркве оћерају, онда би они његову грдну погрешку исписали, па испод такве на истоме писму изрекли би му пресуду у колико би он учињеном погрешком по правилима св. цркве ошривљен био.

Такво писмо приковали би клинцима на вратима. Оном највећем клинцу објесили би сјекиру. Онда би на очиглед цијелог окупљеног народа, затворили врата од цркве, да нико тај дан у цркву ући не може. Узрок пак тога сваки је могао виђети у оном писму, које је приковано стојало на вратима цркве. Један би између калуђера за цијело старјешина окупљеноме народу изговорио кратко слово (разумјива се пред цркву), које је од прилике било овог садржаја:

Благочестиви Хришћани! Ви сте данас на овај велики празник, кога је света црква до предању св. апостола и по установама светих и богоносних отаца у успомену великих и славних на наше врелено и вјечно спасење однесећих се дјела из земног спаситељског живота празновати усвојила дошла, да се данас, у овоме светоме храму најсиренији за своју и својих сродника срећу, као и за опростење грјехова помрлијех вашијех Богу помолите. Света црква свагда је заиста најмилостивије вас као своју драгу ћерицу жељна и готова у своја материја њедра пријети. А ја као недостојни њен служитељ свагда с неопшавом радошћу о вама и овој светој обитељи најтоплије молитве творцу неба и земље најсиреније на свети олтар као најумилителнију жртву приносим. Данас с неопшавом душевном тугом казати морам, да се међу вама налази паклени и љути, но на жалост крштени враг, који нејилнице растрзава светим оцима установљена и саборима црквијеним правила св. цркве. За то вас о благословени Хришћани, као смирени вам духовни отац по датој ми светој дужности свечано позивам, да одавате данас неодољно оћерате (по пмену злочинца својихући). Не учините ли то о Богом благословени народе! онда знајте, да ћу одијан и тврд најјери остати не отворити вам данас врата од ове богомоље, па ма њх ви сами разбили сјекиром, коју сам вам на истим вратима ево објесно.

Кад би народ ово чуо од свога духовника он би листом скочио и преступника оћерао од цркве између народа. После тога отворила би му се врата од цркве и по обичају преслушали би божествену службу.

Из наведенога види се, колико су се калуђери врхуће заузимају за исприједити из народа неваљалство и зло пороке. Српски народ како овђе тако и свуда под турским јармом подложен је био свакојакима мукама и невољама. Турској влади, зар је до тога било, како да подучени народ религиозном и друштвеном животу навикне? не заста! Она се напротив усљавала како ће га физично и морално уморити.

Народ српски под Турцима једино је само уточиште налазио у манастирима. Калуђери су му били учитељи и судије, они су овај народ по могућству бранили, савјетовали и учили. Ко би смјо казати, да манастири ови сјајни споменици, првих наших владара нијесу одржали Српство, да

се не уточи у црнегаласе фанатизма мухамеданског. Зар су Срби у XVI. и XVII. вијеку имали школа изван манастира? Ко је Српству давао свештенике и учитеље који су народ учили и храбрили, заиста манастири? Да узмем баш сами предјел морачки, у колико је манастир и његови служитељи од Турака помоћи ослободило. Цијела Морача изузимајући манастирске земље била је својина силнијех колашинскијех ага Мушовића и Мевића.

(Продужиће се).

Г. ВЕСЕЛИЦКИ БОЖИДАРОВИЋ У ПЕТРОГРАДУ.

(Свршетак)

Али помоћ у хљебу није била једина, коју су требали Херцеговци. Нужно је било дати им штогод што би им замјенило и домаће огњиште и одјело, које је биле подрапано, пошто је претрпјело све, што су и сами претрпјели. Они су требали што то, које би замјенило постелу и стручачу. Ми смо мислили ваћи све ово у топлу одјелу: али како да дођемо до њега, кад у Далмацији и најједитије одјело стоји до 8 форинти, а људи, који су га требали било 100,000? Нами зададе наје аустријско војено министарство, које је имало знатан број одјела у складиштима; али се преговори о тој водше читави три мјесеца, а свршили су се тек пред мојим одласком. Међутим ми куповасмо одјело само за рањене, болесне и дјецу, за оне, који су највише требовали.

У Црној Гори била је још једна пужда, која се у другим крајевима није до тага степена појављала: тамо није никако било посућа; пребјегле обитељи нијесу имале у чем кухати храну. биле су принуђене питати се хладним, и од тога поче се развијати међу њима којекакове болести. Ја могу казати, да сада све пребјегле обитељи снабђевене су усљед наших трудова посућем, барем изобходним: један когао на име на 5 чељуди, који су они дужни предавати један другоме. Петњијски одбор учинио је други рачун гледе рубља, које је било неопходно за пребјегле у Црну Гору и нађе да је неопходно нужно имати једну кошуљу на тројицу. Дуго времена не могасмо ми и овим скромним нужлама удовољити.

У Црну Гору било је послано 4000 кошуља на 50,000 оиђе налазећих се бјегунаца.

Херцеговци, који су пребјегли у Црну Гору, били су потпуно као код куће. Они су нашли оиђе исти онај православни народосрпски живот: они су били примљени као своји у свакој кући; ишли су у једне цркве с народом; и осјећали су с њима подлину друженост. По овом њиховом морално стање било је задовољајуће, и дух им се држао не гледећи на сву недостатност њихове материјалне опскрбе. Али обитељи, које пребјегосе на аустријско земљиште, нађоше оиђе народ, њима испишаво сућутан и паче једним језиком говорећи, али раздијелен од њих свом разликом вјере, повјести и обичајем. Паче, кад је овим обитељима било прискрбљено боље смјештење, они су ипак тежили к Црној Гори. Њих је звала онамо народност, влада и јединство вјере. У Далмацији и Хрватској догађало им се, да су морали ићи у католичке цркве или остајати са свим лишени последње утјехе. Тада, после преговора с которским владиком г. Петрановићем и усљед дозволе аустријске владе, позovem ја свештеника из Црне Горе и Херцеговине, који су подузели уз саму храну, задовољавати свим неопходним потребама бјегунаца. Потребе су пак биле по највише жалосне. Они су морали више свега исповједати, саборовати и ископавати. Било је по неки пут и порођаја; али кроз све вријеме од кад се бјегунци налазе на овој страни, био је само један брав. Особито био је жалостан положај ђеце, лишене очинскога иззора, лишине училица обитељи и куће, те уринуте неђе у каквоу лазарету или у другом којем заводу, употребљеном за смјештење бјегунаца. Моју је пажњу на њих обратио понајјери протојереј дубровачке православне цркве г. Новаковић, који ми је показао корист од тога, ако се ова ђеца скуце с почетка код њега, те се ту уче молитвама и читању, а и ова је мисао тако лијеп корјен ухватила, да сада код дубровачке цркве има сиротиште и школа, ђе сваки дан долази до 170, 180 и 200 ђеце. Они проводе оиђе дво дана, уче се молитвама, а за тим предавају их другим и изкокон свјет стравом од њих учије писати и читати. Такове су школе приређене и у

другим мјестима Далмације у пет или шест села. Поднање ових школа не кошта ништа, закључив врло незнатну суму, која се издаје ђеца, да их привуче у школу 1 новчић; а учитељи су по свуда свештеници, који су и без тога неопходни.

Осим помоћи обитељима имали смо ми другогача посла; то је помоћ рањеницима, који су догле остајали без икакве помоћи. Ови су рањеници пребивали понајвише у Црној Гори или јужној Далмацији, која лежи крај јужне Херцеговине. Положај је ових рањеника био ужасан: није било ни доктора ни хирурга за давање прве помоћи. Труд цетињскога одбора и нашега, положила се основа за пет болница у разним мјестима Црне Горе. У Херцег-Новоме основа се болница поглавито за рањенике, који су долазили из Шумле. Осим тога ја уђем у преговоре са женевским међународним одбором „Црвеног Крста“, молећи га, да пошаље својих помоћника да дворе рањенике, што ми се чинило, да је његова главна дужност. С почетка одговарали су ми одказом, држећи не могућим таково судјеловање, које би се чинило мјежањем у ствар устаја против својој влади. Ја сам одговарао да већа страна рањеника налази се у земљи неутралној, независној, која ни чим не судјелује у борби, а нема среста, да двори рањенике. Црногорска је влада одобрила моје напоре, примила свечано женевску колвенцију, и позвала женевску колвенцију, и позвала женевски одбор, да пошаље делегате, што се је и догодило. У то доба руско друштво „Црвеног крста“, које је већ прије тога послало 10,000 рубља за устројство својих болница у Црној Гори, прими великидушну одлуку, да пошаље свој властити санитарни одјел, који је, напоследку преузео сада у своје руке читаву ствар рањеника у Црној Гори, и обезбрижити ће њих.

Мени сада стоји казати о броју утеклих у Црну Гору и и друге стране, како ми је то познато по последњим вијестима. У Црној Гори налази се 50—55 хиљада бјегунаца, у Далмацији око 25 хиљада, у Хрватској од 30—35 хиљада, а у Србији 16 хиљада. Код свега тога не треба узимати ове цифре као коначне, јер се оне све више и више умножавају. Почивају бјежати из таквих крајева, ђе никада није било устанка. Бјеже из тога истог узрока, о којем сам ја говорио; бјеже из дубљине Турске, из Старе Србије. Сваки дан долазе у Црну Гору људи, и пошто је ова мала земља препуњена и на 210 хиљада становника мора издржавати 50 хиљада дошљава, то Херцеговци прелазе из Црне Горе у Далмацију. У последње вријеме народ се у Херцег-Нови умножава на 5 хиљада људи, а у Кистинју (?) на 1 хиљаду. Како ће бити даље распрострањене овога прирастка, мучно је за сада казати, но имамо се бојати, да ће исељење све више и више расти. Већ има слутња о бјежању из Бугарске; бугарске обитељи тебож прелазе преко Дунава и појављу су у Румунији. Тешко је казати, што ту може учинити симпатија и помоћ бјежећим. Али им дужности остају једне те исте: помагати оним, који су већ пребјегли, који се налазе у нужди.

Као утјешан факт морам навести то, да симпатија, која се таковој силом појавила у Русији, почива се хватати и других земаља. У последње вријеме добио сам врло утјешна извјешћа из Инглишке. Одатле одпрдљен је велики транспорт одјела и једна за другом три мјенице свака по 1500 фунти штерлинга. То је истина незнатна помоћ, но важна је ипак што долази из земље, која је тако дуго била заштитницом status quo. Такове се вијести добивају и из Америке, и има надежде, да ће симпатије бити све јаче и јаче. Ове земље чине то, што приписују у дужност загладити свој грјех заборавом и напуштања неспретних Хришћана овоме положају, који они не могу спосити.

Херцеговци ипак не вјерују још симпатији, која им иде са запада. Свака помоћ за њих јест помоћ из Русије. Кад су добили помоћ из Швајцарске, малене земље, која је такођер бједна, али која им је привржена. Но Херцеговци одговараху, да знаду, да им помоћ долази од њихове браће Руса, и да их не могу завести у блудњу. Ја мислим, да они у овој умисљеној незахвалности они нијесу криви. Ово произлази из тога убојења, да свака права помоћ долази одиста само из Русије. Они осјећају то и често говоре, да кад неби било Руса неби било ни тропретнога знања, неби било православне вјере. Ево зашто, свуна с мојом личној захвалношћу за ваше судјеловање, које ми је једино допустило, да постигнем какав ау драго резултат, свуна с мојом дубоком захвалношћу за сусрет, за принање,

вашу средину, за дубоко осјећање ријечи г. Милера, који је проникнуо у твоју душу и тако лијепо схватио све, што сам осјећао, скупа с овом захвалношћу, дужан сам предати вам захвалност много знатнију и много важнију за вас. Ову су ми захвалност изручиле оне обитељи, којима сте би помогли, изручили су ми је, кад сам се растајно с њима. Ја не могу предати вам ријечи, нити ја схваћам њихов смисао. Они хтједоше изразити, да схваћају, да сте ви, који сте закрилили сироте, ојели голе, нахранили гладне.

Ја ћу завршити своју захвалност овим усликом Срба, који их је вагда кријепно у бједи: „Живио цар руски! Живила браћа Руси!“

Пљескања и усклици: живио! окупиле лијепи говор великодушнаг агитатора за помагање пребјеглима Херцеговцима и Бошњацима.

Потписаном одбору стигли су даље ови прилози:

- У новцу:
- Г. Ђуро Борета из Цариграда у злато ф. 22 гр. 5.
 - Г. Мирковић из Петрограда преко г. Васиљчикова рубља 25.
 - Г. Ђа Аксикова из Москве преко г. Васиљчикова наполеона 12.
 - Г. Томо Мариновић из Котора ф. 20.
 - Г. Вјачеслав Ракушон учитељ у Ејеку у Русији рубља 27.
 - Од г. Васиљчикова које су послали разни комитети из Русије у злато ф. 13,715 гр. 4.
 - Од разних комитета из Русије преко ц. рус. генер. консулства у Дубровнику у злато ф. 4000.
 - Редакција „Слова“ из Лавова у Галицији у а. вр. ф. 300
 - Г. Петар Анчић из Лајпцига г. 5.

У стварима:

- Г. Стиљан Америкацац 70 пари нове обуће и толико чарапа.

Одбор изјављује свима на овим милосрдним даровима најтоплију благодарност.

Цетиње, 28. Фебруара 1876.

Одбор за страд. Херцеговце.

Прилози фонду за издржавање Рака Мрваљевина:

- Г. Фердо Кикерец дукат 1.
- Г. Фирали секретар Њ. Св. књаза тал. 1.
- Г. Вуко Вулетовић „ 1.
- Г. Арсеније Беровић „ 1.
- Г. Иво Ђукић у банкноту ф. 5.
- Г. А. Хумберт од стране интернационалног комитета „Првени крст“ у Женеви франка 30.
- Г. А. Хумберт за сече у банк. ф. 4.
- Г. Верн из Берлина у банк. ф. 2.
- Г. Ђица Надежда Пачевић у злато ф. 4.
- Г. Илија Рачета нач. из Будве дук. 1.
- Г. Филип Беровић наполеон 1.

Цетиње, 26. Фебруара 1876.

Друштво „Првени крст“.

ПРИЛОЗИ ХЕРЦЕГОВЦИМА У ЦРНОЈ ГОРИ

Грађани.

(Продужење).

Капетан Иво Жутко ф. 10, Машан Лукин ф. 4, поп Стефан 5, Вукале Жутков ф. 4, Маго Николин ф. 3, Мило ф. 2, Илија Ников 2, Нико Новков ф. 2, Марко Јовов ф. 2, Андрија Иванов ф. 2, поп Ђуро 2, Саво Николин 2, Стево Милов ф. 4, Томаш Прелов ф. 2, Нико Неришин ф. 2, Ф. Перов ф. 2, Јоко Маркишин ф. 2, Марко Пушин ф. 2, Гошо Перов ф. 4, Томо Илић ф. 1, Лука Николин ф. 2, поп Никола ф. 5, Ђуриша Митров ф. 4, Филип Крцунов ф. 4, Иво Јошов ф. 4, Пеша Ђуканов ф. 2, Иво Савов ф. 5, Илија Крцунов ф. 3, Вукале Мргудов ф. 2, Мило Савов ф. 3, Ђуро Савов ф. 2, Нико Андрић ф. 1, Нешко Марков ф. 1, Перо Којичин ф. 1, Никола Голубов ф. 2, Илија Мићанов ф. 2, Никола Митров ф. 2, Иван Маркишин ф. 2, Нико Драгишин ф. 3, Мара Милова ф. 1,

Уредник и издаваоц СИМО ПОПОВИЋ.

Нико Шутаљев ф. 1, Марко Прелов ф. 1, Даница Богданова ф. 1, Божо Шутанов ф. 4, Јошо Стјепов ф. 2, Саво Ђуканов ф. 2, Саво Вукалов ф. 2, Никола Јовов ф. 1, Томо Милов ф. 1, Јоко Марков ф. 1, Јована Савона ф. 1, Богдан Вукалов ф. 4, Нешко Николин ф. 1, Перо Никчев ф. 1, Иво Никчев ф. 2, Мило Којичин ф. 1.

(Продужење се).

Прилози Херцеговцима у Новом Орлеану скупио Б. Ђ. Аврамовић:

Г. г. Антон Фучић тал. 50, Б. Аврамовић 50, Марко Поповић 50, Е. А. Басини 5, Јован Либарос 1, Ј. О. Даигре 2, Иван Стијепчевић 5, А. Лангалети 5, А. Пошовић 1, Ђуро Магковић 5, Шииро Вучковић 5, Фр. Бакер 2, Ј. Мај 1, Ј. Бакер 1, А. Пападополи 1, М. Кинг 1, Илија Пендо 2, Ст. Ускоковић 1, Кузиан Морган 2. један капетан француски 25 новч., К. Петрић 25 новч., П. Кантерон 1, А. Весановић 2, Јозо Јуришић 2, И. Несановић 2. Никола Љубишић 5, П. Хагас 50 новч., Лазар Радовић 5, М. Ковачевић 2, В. Билић 2, један Француз 25 новч., М. Дериља 1, Б. Богетић 1, Т. Виктор 1, А. Травињини 2, И. Петровић 2, Рушет и дружина 2, Фран. Клоас 50 новч., Каш 5, Ф. Масић 10, И. Ђона 1, Л. Магати 5, Ј. Поповић 5, Л. Оливо 1, Н. Теодор 10, П. Даида 1, Е. Пани 5, Ђ. Пурђено 1, Д. Паје 1, А. Петровић 2, Д. Пај 1, Ј. Ф. Аронтес 1, И. А. Пурине 50 новч. Ј. Масино 50 новч., Г. Систес 2, М. Ђемовић 1 50 н., Е. Роберт 1, Л. Скобел 2, Ђ. Кашино 2, В. Петровић 2, М. Кулудровић 1, Л. Петровић 1, Ј. Зибелић 1 50 нов. Ива Папић 1, Л. Кинкела 50 н., Ђуро Матић 50 н., Антон Јасприца 2, С. Јавић 50 н., А. Паршинана 50 н., Никола Вељачић 2, Илија Ђубелић 2, један пријатељ Славени 50 н., Ст. Ерцег 1 50 н., Јаков Богунчић 5, Балдо Миловић 1, Љубо Вујковић 1, Мато Барбић 1, Паоло Мошкато 50 н., Ј. Буле и дружина 2 50 н., С. Паковић 1, П. Кантерон 2, А. Кулишић 2, Лука Бронцац 2, Никола Штета 50 н., Фрањо Крушић 1, Стефан Терзија 2 50 н., И. А. Бајурин 5, Андрија Ђетковић 5, Вицко Јасприца 1, Јозо Брајковић 1, Е. Лоц 2, Богдан Милуновић 2, Иван Ђурђевић 1, Марко Грушић 1, Лука Радац 1, Илија Мршић 2, Раде Забелчић 5, К. Лакуца 1, Тодор Трипковић 2, Адам Н. Милиновић 5, Нивола Гарбини 5, Г. Јаквес и дружина 10, Иван Баловић 1, Никола Младичево 6, Никола Рендић 5, Антон Несановић 2, Лазар Драгутиновић 3, И. Грабре 1, Маидегреф 25. Б. П. Солатић 1.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

— Изидија је из штампе друга свеска „СРБАДИЈЕ“ са овим садржајем:

Текст: „Катанска buna“, приповјетка из г. 1845, написао Милорад П. Шапчанин, (продужење). — „Мозаик“, (друга група). I-VII од Ј. Грчића Миленка. — „Мирно гвезданце“, приповјетка Ивана Тургенева, (продужење). — „Косово“, путничка црта Панте Срећковића, (свршетак). — „Народно сујевјерије, или врачање, слутња и бајање“, написао Вук Врчевић, (продужење). — „Листак „† Слава војводи Максиму“. — „Ђуро Даничић“. (свршетак биографије). — „Михајил митрополит Србије“. — „Гађање Црногораца на Цетњу“. — „Народно позориште у Биограду“. — „Црногорка“. — „Шах“. — „Ријешење коњичког скока и ребуса у првој свесци“.

Слике: „Михајил митрополит Србије“. — Слике из Старе Србије: „Србин католичке вјере“. — „Гађање Црногораца на Цетњу“. — „Народно позориште у Биограду“. — „Црногорка“. Слике Јерослава Чермака.

„Србадија“ стаје годишња 8 ф., на по године 4 ф., а на четврт године 2 ф. а. вр.

Претплата се шаље од 15. Фебруара о. г. на ову адресу:

Administration der „Srbadija“ in Wien VIII. Piaristengasse n.ro 49.

Овогодишња је премија врло велика и уједначени израђена слика „Вође босанске и херцеговачке у српском устанку 1875 године“.

Сваки претплатник добија ту слику на дар.

Ко се на цијелу годину претплати, тај одма добија на дар двије слике: овогодишњу и ланску премију. Ко се на по године претплати, тај одма добија на дар овогодишњу премију, ко се на

четврт године претплати, тај добија на дар овогодишњу премију кад пошаље претплату за другу четврт.

Слика ће се разаслати претплатницима са идућом свеском.

Трећа и четврта свеска изаће заједно у двојној свесци.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

И опет г. Лука Петровић, трговац у Карловцу у Хрватској, обдари нашу учитељску књижицу пославши целокупно дјело Пјереово, конверзациони лексикон у двадесет свезака, на њемачком језику, са јаким финиј повезом. Фала г. Петровићу на дару.

Цетиње, 25. Фебруара 1876.

Надзорник црногорских школа: Шпиро Ковачевић.

И З Ј А В А.

Сматрамо за дужност своју изјавити најтоплију нашу благодарност свима родољубима, који се позиву нашем одазваше приликом светосавске бесједе шилњем прилога.

А нарочито смо захвални родољубивим Српкињама, које су и у овој прилици показале да схваћају узвишени позив свој.

У Бечу, 10 Фебруара 1876.

Одбор српског академичког друштва „Зоре“.

Тодор Стефановић Вилоски, председник.

Јован Симеонович Чаквић, тајник.

О Г Л А С.

Како се приближује вријеме сијању разнога поврћа, а нарочито зеља, као главне хране нашег народа, то јављам да ћу од 22. о. мјесеца започевши раздавати безичатно сјемена разнога и по народ и околности наше кориснога зеља.

Нашем народу много користи доноси дуван, пошто се и у Турској и у Аустрији тражи, износи и добро плаћа, и то с тога, што зеља наша врло доброга дувана издије. — а да је врста боља, онда би и дуван наш бољу цијену имао. С тога сам набавио по налогу Његове Светлости, нашег Господара, поред осталога кориснога сјемена и сјеме од разнога дувана, који је бољи од нашега; а нарочито сам набавио право „Јенице“, који је најбољи, и за наше околности далеко бољи од нашега.

Исто је тако у нашем народу и то ујерење, да не може ова домаћа кртола у бјеловалинској равнини да успјева као у Црној Гори или у странама брдским. С тога сам набавио и неке врсте кртола, које ће прекраснијем родом уродити у нашијем бјеловалинском равнини, па позивам свакојега, да се, или сјемена, или кртола ради, мени подпишаноме пријави.

Д. Нро 99.

Даниловград, 15. Фебруара 1876.

Управитељ земљедјелске школе: Др. Ђ. Радичић.

О Г Л А С.

Црквеним и школским властима част нам је јавити, да су у нашу својину прешла ова дјела:

1. „Изајашњење свете латурђије“ за српску младеж написао Н. Ђ. Вукићевић. — 2. „Библичне повјести новог завјета“ за дјецу написао Н. Ђ. Вукечевић. — 3. „Очење или балажене листом“ написао др. Ђ. Радичић.

„Изајашњење“ употребљавало се у средњим заводима од православних катихета, а „Библичне повјести“ у народним школама од госпде учитеља; оба ова дјела стекла су гласа у школском свијету својим наредбама као школске књиге прописане.

„Очење“ од др. Радичића које је у првом издању од 3000 пријерака у самој Србији издато и од кога се једно нарочито издање за Црну Гору приредило, биће јачачно и од учитељства Аустро-Угарске радосно дочековано и на корист народне привреде употребљено.

Ова сва три дјела изаћи ће у нас до скоро у новом издању, за то молимо да се од сада све наручбине на нас упућују.

У Панчеву, на три Јерарха 1876.

Књижара браће Јовановића.

Штампао у државној штампарији.